

LAReS

*Lowlands
Archaeological
Research
Service*

Nieuwbouw aan de Statiestraat te Kalmthout.
Programma van Maatregelen

E.N.A. Heirbaut

Colofon

Titel: Nieuwbouw aan de Statiestraat te Kalmthout. Programma van Maatregelen.
Auteur: Elly N.A. Heirbaut, met bijdragen van Tim R. Clerbaut & Martijn J. Nicasie
Grafische illustraties/GIS: Elly N.A. Heirbaut

Rapportnummer: LAReS-rapport 41

Opdrachtgever: Steen Vastgoed NV

Projectleider/veldwerkleider: Elly N.A. Heirbaut
Uitvoerder: LAReS, Lowlands Archaeological Research Service
Vestiging: Rozenlaan 15, 2980 Halle-Zoersel

Publicatiedatum: 6 augustus 2017
Publicatieplaats: Halle-Zoersel

Illustratieverantwoording voorblad: uitsnede uit de Ferrariskaart.

© LAReS. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

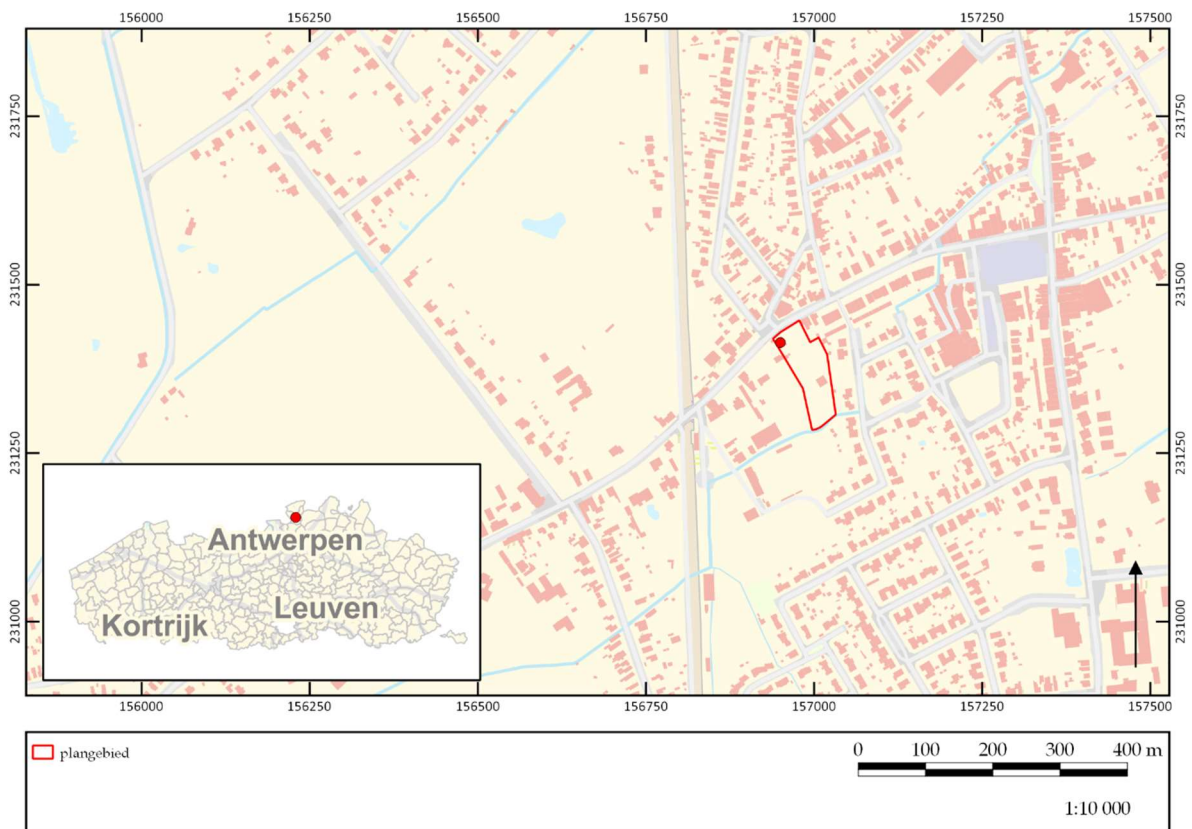
Deel II. Programma van Maatregelen: Statiesstraat te Kalmthout

Inhoudsopgave

1 INLEIDING	4
2 TECHNISCHE FICHE/ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	5
3 ONDERZOEKSVRAGEN	6
4 KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL VAN HET PROJECTGEBIED EN AANBEVELING	7
4.1 SAMENVATTING RESULTATEN BUREAUONDERZOEK EN ARCHEOLOGISCH POTENTIEEL	7
4.2 KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL EN AANBEVELINGEN	8
LIJST VAN FIGUREN	11

1 Inleiding

Het plangebied is gelegen aan de zuidzijde van de Statiestraat en bestrijkt verschillende percelen, waaronder die met huisnummer 85 (fig. 1). Op laatstgenoemd perceel staat een woning. Op een ander perceel staat ook een gebouw, de andere drie percelen zijn momenteel onbebouwd. In het verleden heeft hier een grote zagerij gestaan met verschillende bijgebouwen. Deze is reeds volledig gesloopt. Bedoeling is dat de bebouwing op beide percelen wordt gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw met meergezinswoningen die langsheen de straatzijde van het plangebied zal ingeplant worden.

Figuur 1. Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied.

©GEOPUNT/EH

2 Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site	Statiestraat
Ligging	Statiestraat 85, 2920 Kalmthout
Kadastrale gegevens	KALMTHOUT 1 ^e AFD, sectie G, percelen 0828/00K000, 0828/00H000, 0827/00S000, 0827/00T000, 0829/00R000
Bounding Box	X Y
	155946,363 231847,712
	157646,363 231847,712
	155946,363 230857,712
	157646,363 230857,712
Onderzoek	Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek
Projectcode	2017D95
Opdrachtgever	Steen Vastgoed NV
Contactpersoon opdrachtgever	de heer J. Goossens
Uitvoerders/actoren	Elly N.A. Heirbaut, LAReS Tim R. Clerbaut Martijn J. Nicasie
Erkend archeoloog	Elly N.A. Heirbaut: OE/ERK/Archeoloog/2016/00162
Nummer wettelijk depot	Niet van toepassing
Termijn	9-26 juni 2017
Geplande ingreep	- sloop bestaande bebouwing en verharding - nieuwbouw meergezinswoning en ondergrondse parking
Oppervlakte plangebied	ca. 7.207 m ²
Te ontwikkelen	ca. 2.800 m ²
Geldende wetgeving en voorwaarden	Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft bedraagt 3.000 m ² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.
Randvoorwaarden	nvt
Doelstelling	Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.
Thesaurus	Archeologienota, bureauonderzoek

3 Onderzoeksvragen

In het kader van dit bureauonderzoek zijn van tevoren enkele vragen geformuleerd waarop het onderzoek antwoord tracht te vinden.

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op? Welke onderzoeksstrategie moet toegepast worden in het uitgesteld traject?

Voor de resultaten van het bureauonderzoek wordt hier volstaan met te verwijzen naar hoofdstuk 5 van het eerste deel van de archeologienota.

4 Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied en aanbeveling

Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen i.v.m. de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen.

4.1 Samenvatting resultaten bureauonderzoek en archeologisch potentieel

Vanuit het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied de laatste eeuwen grotendeels in gebruik is geweest als landbouwgrond. Langs heen de weg stonden verschillende gebouwen (woningen) en dit is niet anders voor het plangebied. Vanaf de 18^e eeuw tot heden is deze bebouwing langs de straatzijde blijven bestaan, weliswaar steeds met enige verandering in het aantal gebouwen. Verder is er geen informatie over het grondgebruik voor het plangebied gedurende de laatste eeuwen, behalve dat het op het einde van de 18^e eeuw als landbouwgrond gebruikt werd. Hoewel de kaarten dit niet onderschrijven, kan aangenomen dat dit grondgebruik is doorgezet tot in de 20^e eeuw. Vanaf de luchtfoto's en de topografische kaart is duidelijk geworden dat het plangebied vanaf dan grotendeels bebouwd is geweest. Deze bebouwing is slechts enkele jaren geleden gesloopt waarna het terrein grotendeels als grasland erbij heeft gelegen.

Voor de perioden ouder dan de 18^e eeuw zijn er weinig indicaties. Wel kan afgeleid worden uit de bodemkaart dat hier sprake is van een plaggendek. Plaggendekken hebben zich ontwikkeld vanaf de 14^e eeuw, mede dankzij het continu opbrengen van bemesting. Hierdoor heeft zich een dik pakket gevormd, over het algemeen 40 tot 60 cm dik, dat de onderliggende (oudere) bodem heeft afgedekt en daardoor ook beschermd. Uit de aanwezigheid van het plaggendek kan afgeleid worden dat het gebied al vanaf de 14^e eeuw in gebruik is geweest als landbouwgrond. Hoe dit er precies heeft uitgezien, en of het dan alleen gebruik als velden betrof of dat er ook andersoortig gebruik van het terrein was waarbij er mogelijk ook gebouwtjes hebben gestaan, is natuurlijk niet af te leiden uit de bodemkaart.

Voor nog oudere perioden zijn we aangewezen op vondstmeldingen en archeologische onderzoek dat in de omgeving is uitgevoerd. Voor grote delen van de regio van Kalmthout is nog maar heel weinig bekend, maar in dit geval zijn er ten zuiden van het plangebied reeds enkele archeologische waarden opgenomen in de CAI en is er ook al wat archeologisch onderzoek uitgevoerd. Deze hebben over het algemeen slechts recente sporen opgeleverd of sporen uit de middeleeuwen. Dit betekent echter niet dat er in de omgeving (of zelfs in het plangebied) geen sporen van oudere bewoning aangetroffen kunnen worden. Uit het historisch kader is immers al gebleken dat in de gemeenten rond Kalmthout wel degelijk vondsten uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd en de middeleeuwen zijn geattesteerd. Dat ze nog niet op het grondgebied van Kalmthout zijn gevonden, lijkt dus eerder te maken te hebben met de mate waarin er in deze regio al archeologisch onderzoek is (kunnen) uitgevoerd (worden).

Vanuit de landschappelijke ligging, met name ten opzichte van de Dorpsbeek, kan gesteld worden dat er voor dit plangebied sprake is van een middelhoge tot hoge potentie voor steentijd aangezien het plangebied in een range van 0-250 m van de beek

ligt. Deze range is vastgesteld op basis van de huidige kennis met betrekking tot de locatie van steentijdsites: deze bevinden zich over het algemeen op een (lichte) verhoging in het landschap in een zone van 0-250 m vanaf water. Dit laatste kan in de vorm van een rivier, beek, ven of moerassige depressie in het landschap zijn.

Echter, als dit gecombineerd wordt met de kennis vanuit de landschappelijke boringen dan is de kans dat er nog een min of meer intacte steentijdsite in de bodem aanwezig is eerder gering. Voor het overgrote deel van het plangebied is geen informatie voorhanden over de bewaringstoestand van de bodem onder de vloer-/funderingslaag. Het zou mogelijk kunnen zijn dat de fundering in de plag is aangebracht in plaats van dat de bodem tot op de vaste C-horizont is afgegraven, waardoor er nog sprake zou kunnen zijn van een intact bodemprofiel onder de fundering.¹ Alleen ter hoogte van perceel 829R was het mogelijk een diep boorprofiel te bekomen. Hoewel de conclusie voor het landschappelijk booronderzoek was dat er hier onder de plag nog een intact bodemprofiel aanwezig is, blijkt uit de boorstaten dat dit enigszins genuanceerd moet worden. Onder de A-horizont is weliswaar nog een tweede A-horizont aanwezig is maar deze ligt direct op de C-horizont. De resten van de verbrokkelde podzol B-horizont (het bodemtype dat op de bodemkaart is aangegeven), welke verwacht zouden mogen worden bij een nog enigszins intacte bodemopbouw, ontbreken volledig. Bovendien is de oorspronkelijke A-horizont zeer dun (5 cm), waardoor geconcludeerd kan worden dat de oorspronkelijke bodem grotendeels is verwerkt in de plag door toenmalige (geen recente) landbouwactiviteiten. De middelhoge tot hoge potentie voor het treffen van steentijdsites dient voor dit perceel dus bijgesteld te worden tot een eerder lage potentie.

Hoewel enigszins speculatief, zou dit kunnen impliceren dat eenzelfde situatie zich voordoet onder de funderingslaag in het geval deze in de plag is aangelegd. Ook hier zou de herwerking van de oorspronkelijke bodem in het verleden ervoor hebben gezorgd dat ook voor de rest van het plangebied eerder sprake is van lage potentie voor het treffen van steentijdsites. Hetzelfde is zeker het geval indien voor het aanbrengen van de funderingslaag de bodem is afgegraven tot op de vaste C-horizont.

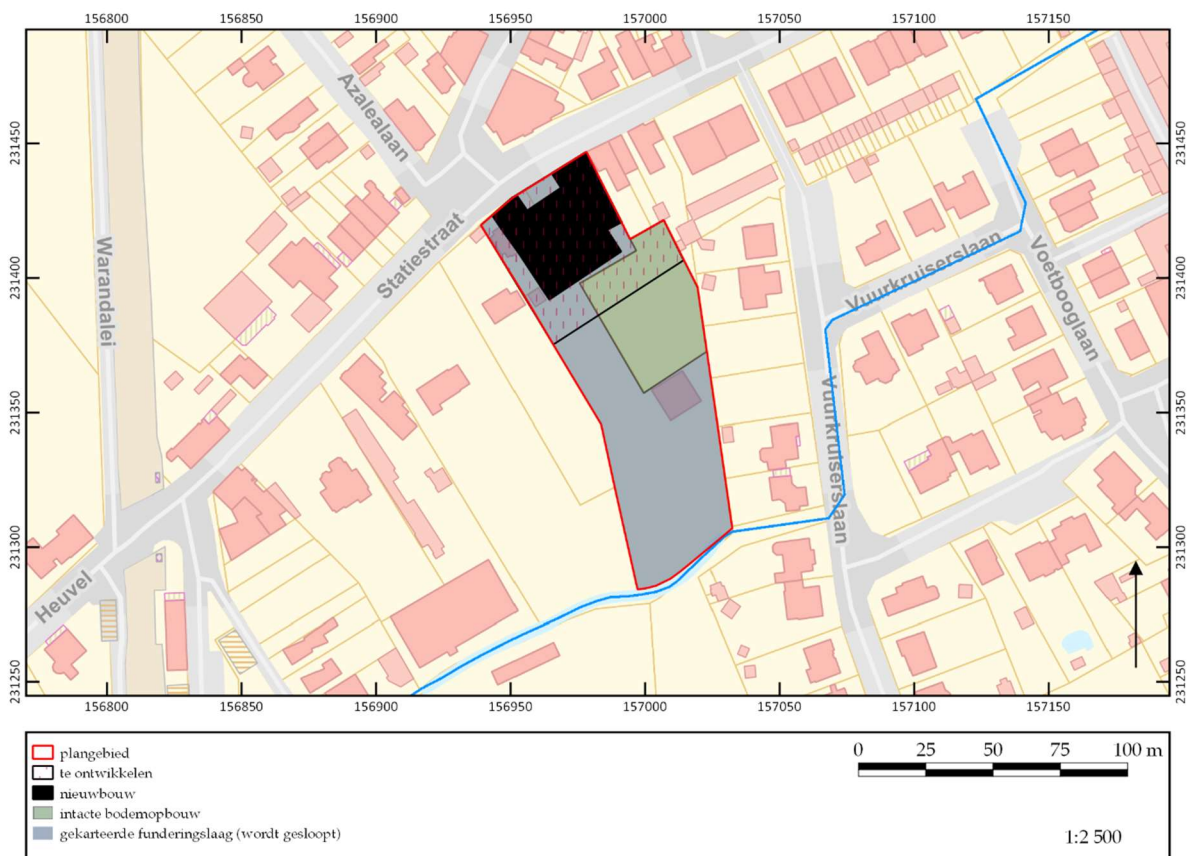
Dezelfde landschappelijke ligging is ook aantrekkelijk voor de jongere perioden. Hier is de herwerking van de oorspronkelijke bodem ook nefast voor de bewaringstoestand van de archeologische resten maar toch eerder in een wat mindere mate aangezien antropogene sporen nog zichtbaar kunnen zijn in de C-horizont. Hierdoor dient rekening gehouden te worden met een middelhoge tot hoge potentie voor het treffen van sites uit het neolithicum, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen tot de nieuwste tijd. Dit kunnen zowel nederzettingsterreinen als grafvelden zijn.

4.2 Kennisvermeerderingspotentieel en aanbevelingen

Uit de luchtfoto's en de topografische kaarten is gebleken dat het grootste gedeelte van het plangebied in het verleden bebouwd is geweest. Deze bebouwing heeft bestaan uit

¹ Mondelinge informatie L. van der Meij: het is mogelijk dat voor het optrekken van de gebouwen van de zagerij de bodem niet tot op de vaste bodem is afgegraven (wat ook elders in de Kempen dikwijls wordt gedaan) maar dat slechts een heel ondiepe laag van de bodem is afgegraven, met andere woorden dat de fundering in de plag is aangebracht.

woonhuizen, een zagerij met winkel, verschillende opslagplaatsen, werkplaatsen en verhardingen. Om dit allemaal aan te kunnen leggen is de bodem reeds verstoord. Vervolgens zijn al deze gebouwen gesloopt. Hoe deze sloop precies is uitgevoerd, is niet bekend maar uit het landschappelijk booronderzoek is gebleken dat in het grootste gedeelte van het plangebied op geringe diepte een ondoordringbare vloer-/funderingslaag aanwezig is. Het lijkt er dus op dat er alleen bovengronds is gesloopt maar dat de funderingslaag (of vloer) is blijven zitten. Alleen ter hoogte van perceel 829R is nog een intacte bodemopbouw in de boring vastgesteld, hoewel dit enigszins genuanceerd moet worden aangezien de oorspronkelijke podzolbodem niet meer intact blijkt te zijn.

Figuur 2. Overzicht van het plangebied, met aanduiding van de gekarteerde vloer-/funderingslaag, het perceel met de intacte bodemopbouw, het te ontwikkelen gebied en de locatie van de nieuwbouw. ©EH

Omdat niet dieper geboord kon worden dan de vloer-/funderingslaag is ook niet bekend of de onderliggende bodem zwaar verstoord is of dat er onder de funderingslaag nog sprake is van een (min of meer) intacte bodem onder de plag. Hierdoor is het moeilijk om in te schatten of de geplande werken een kleine dan wel grote impact op eventuele archeologische resten jonger dan de midden-steentijd (zie hierboven) zullen hebben. De uitzondering hierop is het perceel 829R, waarvan bekend is dat de bodemopbouw nog gedeeltelijk intact is.

Op basis van de landschappelijke ligging en de aanwezigheid van een afdekkende plag kan een middelhoge tot hoge archeologische potentie voor het treffen van sites

jonger dan de midden-steentijd worden toegekend aan het plangebied. Ook het gegeven dat er nog maar weinig bekend is over het gebied is eerder een motivatie om verder onderzoek uit te voeren dan het af te raden. Tenslotte is het, zoals hierboven reeds beargumenteerd, mogelijk dat onder de aangeboorde vloer-/funderingslaag nog een min of meer intact bodemprofiel aanwezig is.

Vanuit deze motivatie zou verder onderzoek aangewezen zijn om na te gaan of er zich archeologische resten in het plangebied voordoen. De meest opportune manier om dit te doen zou een proefsleuvenonderzoek zijn (aangezien een archeologisch booronderzoek steeds zal stuiten op de ondoordringbare vloer-/funderingslaag). Als echter bekeken wordt hoe dit onderzoek gezien de aanwezigheid van de vloer-/funderingslaag gerealiseerd zou kunnen worden, is een proefsleuvenonderzoek vanuit een kosten-batenanalyse helemaal niet opportuun. Immers, om de proefsleuven aan te kunnen leggen, moet de vloer-/funderingslaag verwijderd worden. Dit zou betekenen dat de vloeren/funderingen over grote lengtes uitgeslepen zouden moeten worden ter hoogte van de proefsleuven vooraleer de proefsleuven aangelegd kunnen worden. Bovendien is het risico heel reëel dat bij het verwijderen van de vloer/fundering de onderliggende bodem ook nog verstoord zal gaan worden (het rechtstandig verwijderen van een fundering is logistiek niet haalbaar).

Voor het grootste gedeelte van het plangebied kan daarom besloten worden dat verder vooronderzoek weliswaar mogelijk archeologische resten zou kunnen opleveren maar dat de kosten om dit onderzoek te kunnen realiseren niet opwegen tegenover de mogelijke resultaten. Ook de waarschijnlijkheid dat de mogelijke archeologische resten tijdens de sloopwerken, die nodig zijn voor het uitvoeren van het archeologisch vooronderzoek, grondig verstoord zullen worden (waardoor het kennisvermeerderingspotentieel zeer klein wordt) dragen bij aan dit besluit.

Alleen ter hoogte van perceel 829R (fig. 2: groen) is nog een enigszins intacte bodemopbouw (plaggendek met onderliggende oude cultuurlaag) vastgesteld en hoeven er geen sloopactiviteiten uitgevoerd te worden. Vanuit de landschappelijke ligging, de aanwezigheid van een plaggendek en de landschappelijke resultaten kan aan dit gedeelte van het plangebied een middelhoge tot hoge archeologische potentie worden toegekend. Echter, het grootste gedeelte van dit perceel hoort niet bij de ontwikkelingsplannen, alleen het meest noordelijke gedeelte (zie paragraaf 4.2). Bovendien blijft de begroeiing op dit perceel bewaard zoals die nu is (voornamelijk bomen). Tenslotte blijkt uit figuur 2, waarop de locatie van de toekomstige nieuwbouw is weergegeven, dat op perceel 829R geen graafactiviteiten zullen plaatsvinden aangezien hier geen nieuwbouw is gepland.

Omdat dit (gedeelte van het) perceel met andere woorden niet verstoord zal gaan worden, is archeologisch onderzoek hier dan ook niet aan de orde. Om al deze redenen is er voor dit plangebied geen programma van maatregelen geschreven.

Lijst van figuren

projectcode	fig.nr.	type	onderwerp	schaal origineel	schaal afbeelding	aanmaakdatum origineel/afbeelding	aanmaakwijze	bewerking	bronbestand
2017D95	1	kadasterkaart	aanduiding van plangebied op GRB	1:10.000	17/06/2017	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	geopunt	1:10.000
2017D95	2	analysekaart	combinatie van verstoringen, intacte bodemopbouw, nieuwbouw	1:2.500	06/08/2017	digitaal	Elly N.A. Heirbaut	nvt	nvt

